

Hogy a termelés tervezés mellett milyen mozgási irányt követ, annak vizsgálata nem tartozik cikkünk keretébe, fentiekből azonban világosan kitűnik, hogy a harmonista-revizionista közgazdászok prognózisa a jövőbeni válságok enyhülésére vagy megszűnésére vonatkozólag csupán vágyálom, melynek beteljesülésére semmi remény.

A K E D V E N C (II.)

Írta: BALÁZS BÉLA

Egy uccasarkon vak koldus áll és hegedül. Lábai előtt a földön a kalapja.

Páran köréje gyülekeznek :

— Mit játszik? — kérdi az egyik.

— Természetesen Mozartot. Ilyen édes muzsikát senki más nem tud komponálni.

A szél porfellegeket hajt az uccán keresztül. Az emberek szétszóródnak. Csak nagyon keveset dobtak a kalapba.

Az öreg egyedül marad és tovább játszik.

Mozart jön, fedetlen fővel, zilált frizurával. Különben még más valami is zilált rajta. Ugy megy, mint aki nem tudja, hogy hova tart s úgy néz, mint az olyan, aki szívesebben nem látna.

Ekkor meghallja a hegedű játékát és a vak ember felé közeledik. Hagyja, hogy az befejezze játékát aztán megszólal:

— Gyakran játszik Mozartot, öreg?

— Majdnem mindig, uram. Hisz' manapság Mozart a kedvenc.

— És meg tud élni a Mozart-féle muzsikából?

— Ó igen, uram.

— Különös!... Nekem igazán nem sikerül!... Adja csak ide! — s kiveszi a kezéből a hegedűt és elkezd játszani:

— Ó — sóhajt közbe fájdalmas gyönyörrel, — én nem akarok semmi mást... csak zenét... zenét!

A koldus csodálkozva mered vak szemével a pompás hangok irányába.

Emberek gyülekeznek. Elragadtatásuk hangokban tör ki. Ajkak boldogan mosolyognak, szemek megnevésednek... Mozart játszik!

— Itt van, öreg! — és átadja a vaknak a hegedűt.

— Kicsoda, ön? — dadog a vak megrendülten.

— A kedvenc... Kollega! Vak és vándormuzsikus, mint te... Jóestét öreg! — s elindul.

Mindannyian tisztelettel és csodálkozással néznek utána.

A koldus kalapja megtelt.

*

A városi szenátus irodája a bécsi városházán. Ott ül az öreg polgármester. Egy szenátor és Puchberg vannak nála.

— Itt van Mozart kérvénye! — mutatja a polgármester.

— Egyenesen szégyene a városnak — mormog Puchberg — hogy ennek a Mozartnak még egy karmesteri állást sem tud juttatni. Ezt bizony nem helyeselhetem!

— De hisz nem küldetjük el az öreg Hoffman dómkarmestert, aki már negyven éve tölti be ezt az állást! — véli a szenátor.

— Ezt Mozart maga sem kívánja — csendesíti őket a polgármester és a levél egy helyére mutat: — azt kéri, hogy fizetés nélkül Hoffmann karmester mellé osszák be — fizetés nélkül, hogy ezáltal utódlásra való méltóságát beigazolja.

— Egy Mozartnak még be kell bizonyítania általánosan elismert zsenije mellett, hogy méltó a karmesteri állásra?! Egy olyan férfinak, aki a Figarót írta! Neki, aki a Don Juant írta! Akinek Prágában olyan nagy sikere volt, hogy a csehek egyáltalán nem akarták eleresztetni!

— Nem hozott onnan semmi pénzt magával? — kérdezi a szenátor.

— Hozott száz dukátot, de több volt az adóssága.

— Önnél! — dörmög a szenátor.

— Mindegy! Csak kell segíteni rajta! — s Puchberg lehunyja a szemeit.

— Nékem is az a véleményem — bólint a polgármester — hogy Mozart kérését teljesíteni kell. Ugy se kér fizetést.

— Igen, igen — bólint a szenátor leereszkedőleg — be lehet osztani az öreg Hoffmann mellé. Derekasán segít majd neki.

— De hogy ezért semmiféle fizetést se kapjon...

— Kérem fontolja meg a tanács, hogy ez az ember nagyon beteg. Ha semmiféle támogatásban sem részesül, soha többé nem tudja összeszedni magát.

— De hogy fizethetek olyasvalakit a városi kasszából, aki egyáltalán nem tart igényt a fizetésre?

— Ugy tudom, Mozart benyújtott még egy kérvényt az udvarnál levő második karmesteri állás és a hercegek zongoraoktatása irányában? — jegyzi meg a szenátor.

— Visszautasították — szól Puchberg keserű gesztussal.

— Látják az urak! — kiált fel a szenátor felháborodva. — Ime megint a város polgársága álljon helyt az udvar kötelezettségei helyett.

— Egy Mozart viszont tönkre megy! — kiált Puchberg izgatottan.

— Puchberg ur fél — sug a szenátor a polgármester felé — hogy Mozart meghal, mielőtt a tőle kölcsönzött pénzt visszafizethetné! He-hehe!

*

Kis kert, kis rokokó pavillonnal. A pavillonban Mozart ül egyedül. A közeli színházból ide fáj a kórus éneke.

Szép októberi délután. Nagy gesztenyefakevelek hullanak lassan körözve a levegőben és elcsendesülnek lágyan és gyengéden a kottapapíron, amely Mozart előtt fekszik kiterítve az asztalon.

Mozart ludtollat tart a kezében, a kottapapír azonban üres.

„Varázsfuvola. Második felvonás“ — áll a lap élén. A zenekari jelzések a partitúrába bejegyezve, de a hangjegyek hiányzanak.

Mozart lehajtja a fejét. Sápadt és szenvedő.

Jön Deinert egy nagy csomag kottapapírossal, egy üveg tintával s egy csomó ludtollal. Mozart látszólag nem veszi észre, jöllehet Deinert már előtte áll.

— Jónapot, zenemester ur! — kezdi az öreg jókedélyű házmester.

Mozart felemeli fáradt pillantását, de még mindig nem látja a férfit.

— Megint valamit épp most talál ki, ugye? — dörmög jóakarattal Deinert. — Csak csinálja, elhoztam a papírt.

— Jónapot kedves Deinert — szólal meg Mozart, mintha csak lassan térne magához. — A kórus énekét figyelem!

— Itt a színházban állandóan lármáznak!

— Lármanak nevezi ezt, József? — mosolyog Mozart vidáman.

— Számomra az éneklés és a kiabálás egy és ugyanaz, zenemester ur. Tőlem ugyan az egész zene akár nem volna — hunyorog tréfásan szemivel Deinert.

— Akkor bizony nagy gyönyörűségtől esett el!

A házmester lekicsinylőleg int: — Tudja, amikor Belgrád alatt állottuk, akkor Laudon, a tábornokom azt mondta: egy tüzér számára legjobb, ha süket, akkor mondta ezt, amikor az egyiknek a nagy Haubitznál a dobhártyája elszakadt.

Mozart nevet.

— Hogy van öreg tüzér?

— Ezt nekem kell kérdezni magától, mert maga nagyon betegnek és szájalmasnak látszik, zenemester ur.

— Beteg vagyok, József — és Mozart ismét lehajtja fejét.

— Valószínűleg sok sört ivott Csehországban és azzal elrontotta a gyomrát.

Mozart fájdalmasan rázza a fejét.

— Minden betegség a gyomorból ered, — mondotta tábornokom, Laudon, amikor Ferenc főherceg rosszul érezte magát Belgrádnál.

— Az Isten szerelmére, mit hozott maga ide nekem! — tereli el a beszélgetést Mozart.

— Schikaneder színházdirektor ur mondta, hogy ezeket hoztam el magának, mert a többi már rég teleirta.

— Akkor egyuttal visszaviheti megint mindet! — Fejét a kezére hajtja és sirás tör fel a hangjából. — Hát hogy lehet így dolgozni?! Az ilyesmi agyonnyomja az embert.

— Minden jó lesz megint, zenemester ur! Minden jó lesz megint! Na, a viszontlátásra!

Az öreg megy, Mozart utánanéz. A ludtoll kiesik a kezéből, sulyos feje az asztalra hull.

Ekkor megmozdul mögötte a bokor. Schikaneder dugja ki nagy fejét ravasz mosollyal a bokorból. Ezután hátrafele int s óvatosan előkuszlik, mögötte még körülbelül nyolc személy, öt férfi és három nő, félig kosztümben, mintegy a színházi öltözőből jöve. Mindannyian egymás kezét fogják és az egész groteszk farsangi menet Mozart köré lopakodik.

Hirtelen elkezd Schikaneder énekelni:

— Alszik... alszik... elaludt...

S valamennyien belevágnak egymás után az improvizált tételbe ugyanazokkal a szavakkal.

Mozart felemeli a fejét és fáradtan, mosolyogva néz körül:

— Már vége a próbának?

— Igen, barátom, mi... mi dolgozunk, de te?... Te alszol?

Schikaneder borosüveget és poharakat vesz elő nagy zsebéből és az asztalra állítja azokat.

A többiek ugyanezt cselekszik s csakhamar vidám társaság ül az asztal körül.

Szines papirlampionokat akasztanak a faágakra s közben tovább éneklük a komikus tételt: Alszik... alszik... elaludt...!

Schikaneder formátlanul kövér, ennek ellenére állandóan hevesek és meglepően gyorsak a mozdulatai. A vitalitás zsiros, izzadó bombája. Ripacs és spekuláns, közönséges és fantasztá egyben. Tuláradó szeretetreméltóságával, hatalmas hangu szentimentális pátoszával legázolja az embereket.

Schikaneder Mozart mellé ül, átöleli Mozart vállát és a mellére borul:

— Mutasd meg a munkád te csöpp nagyember! Mutasd azt az isteni partitúrát! — bugyog belőle.

Schikaneder az üres kottapapírra mered és grimaszokat vág.

Minden zseninek ennyi a terméke? — és az asztalra vág. — Az isten szerelmére, csak tudja nagyságod, hogy három hét múlva meg kell lennie a premiernek!

Mozart fáradt, szomorú mozdulatot tesz.

— Barát és testvér! — buzog a beszéd áradata tovább — ha nem segítesz rajtam, elveszett ember vagyok. S amellet te oly könnyen dolgozol!

Mozart maga elé meredve: — Könnyen? A vér ömlik könnyen, ha az ember felvágja az ereit.

— Ostobaság! Örület! A színházam gyalázatosan megy. Ha három hét alatt elkészülsz, akkor megmentesz a romlástól. — És drámai hangon énekli: a romlástól... a ro-om-lás-to-ol!

Közben kinyitotta az üvegeket.

— Nehéz így dolgozni Schikaneder! — szól Mozart büntudattal — tudod, milyen beteg szegény feleségem... És egy fillér sincs odahaza.

— Fejedelmien foglak honorálni! — Schikaneder lehet könnyelmű, de hálátlannak igazán nem lehet nevezni! — Amikor vándortársulatommal egyszer Linzbe érkeztem, azt mondja nekem a hőstenor...

— A zenéhez hangulat kell — veti oda Mozart, mentegetőzve.

— Hangulatot hoztunk ide neked testvérkém, Mozart! Elsőrangú hangulatot!

Schikaneder betölt egy pohárba s a poharat Mozart szája felé nyújtja.

— Igyál barátom! Mindjárt másmilyen lesz a világ.

Még egy poharat tölt Mozartnak és kényyszeríti, hogy igyék. Azután annak a férfinak tölt, aki Mozart másik oldalán ül.

Ez a férfi Puchberg, aki teljes egészében elüt a társaság többi tagjaitól. Szigoru polgári eleganciájú az öltözködése. Komoly, derék, de józanul számító kereskedő. Halk köhéccseléssel, hallgatagon néz, szinte mozdulatlanul, maga elé.

— Igyon kedves, Puchberg ur — dörög Schikaneder — ha megtisztelte színházi bandánkat. Segítsen a muzikusnak inni!

Puchberg felemeli poharát és szertartásosan kocint Mozarttal anélkül, hogy szigoru arckifejezése változnék.

— Egészségére, Mozart ur.

Mozart láthatólag felkorbácsolva a bortól kissé kipirult orcával most Puchberg felé hajlik és megragadja a karját:

— Kedves Puchberg ur — suttogja izgatottan dadogva és elakadozva közben: — Bocsásson meg... én... már rég akarok önnek valamit mondani... ó szinte alig tudom magam elhatározni... ó Istenem, olyan helyzetben vagyok, amit a leggonoszabb ellenségemnek sem kívánok... támogatás nélkül oda a nyugalmam és talán az életem is.

Schikaneder észreveszi a kettő bizalmas suttogását és bizalmatlan arckifejezéssel feláll. Valami vidám dalba kezd a nyilvánvaló szándékkal, hogy megzavarja őket. A többiek is nevetve rákezdik.

Schikaneder a kettő mögé áll, azután megragadja Puchberget a karján s enyhe erőszakkal a pavillon sarkába vonja.

— Adjatok inni Mozartnak! Nézzétek, hogy Mozart hangulatba jöj-
jön! — kiáltja vissza az asztalhoz.

— Ne hagyjon annyit inni Mozartnak, Schikaneder ur. Ez egyáltalán nem tesz jót neki! Tudja jól, hogy Mozart komoly beteg s az ivás aláása az egészségét!

— Puchberg ur, nekünk halhatatlanoknak nem fontos, hogy meddig élünk! Alkotnia kell Mozartnak! Alkotnia! S ehhez borra van szüksége. Három hét múlva be kell mutatnom az operát!

— De...!

— De hallgasson meg igen tisztelt, Puchberg ur, csak pénzt ne adjon kölcsön Mozartnak! Mozart lump. Hisz' látja. Ha pénzhez jut, akkor egyáltalán nem dolgozik. Nem készül el az operájával s ön nem kapja vissza soha a pénzét.

— De...

— De ha ön nekem kétezer forintot kölcsönöz, akkor azt a pompás operát, amit nekem Mozart ír, pompásan kiállítatom, pompás összeget kereshetek és önnek visszaadhatom azt a pompás kétezer forintot s akkor Mozartot is pompásan honorálhatom. Lássá ezzel aztán mindannyiunkon segít.

— De...

Schikaneder viharosan átöleli Puchberget: — Maga tehát igent mondott. Nagyszerű! Adjatok inni Mozartnak, fiúk!

— De kérem — jut végre lélekzethez Puchberg — ne engedje, hogy annyit igyék a beteg Mozart.

— Hát nem áldozzuk fel mi valamennyien életünket a művészetért, Puchberg ur? Nem iszom én is? Elvégre művészek vagyunk! Amikor vándortársulattal Klagenfurtban az *Aranyszarvasban* játszottam, akkor jön hozzám...

Táncmuzsika. Schikaneder és Puchberg a társaság felé fordulnak. Még Puchberg vékony ajkain is megjelenik valami fénytelen mosoly.

Mert a színészek valamennyien felálltak a helyeikről és táncolnak a fák alatt. Elöl Mozart csinos szomszédnőjével.

Mozart szenvedélyes odaadással és tökéletes bájjal táncol. Mintegy elragadtatottan mosolyog és szinte viszik a zene hullámai.

Hirtelen eltorzul az arca. Megtántorodik és egy fatörzsbe kapaszkodik.

— Mozart ur! — rémül el a leány — rosszul érzi magát? Jőjjön, foglaljon helyet! Látja mondtam magának, hogy nem szabad táncolnia. Maga mégis beteg!

A lány visszavezeti Mozartot az asztalhoz. Mozart leül.

— Én... beteg? — mondja még szenvedőleg, de hevesen. — Lehet, hogy beteg a gyomrom, lehet, hogy beteg a tüdőm, talán a májam! Igen, olykor beteg egész a halálig. De én? Én nem vagyok beteg. Bennem buzog az élet, úgyhogy néha azt hiszem felrobbanok. Én nem vagyok beteg! Ha öt percig nincs fájdalmam, úgy tűnik, hogy repülni tudnék a kék levegőben és mindannyiótokat magammal vinni felfele!

Mozart kitarja a karjait: — Kérek egy korty pezsgőt!

A leány tölt neki: — Hogy bírja ezt Mozart ur! — mondja a lány mély csodálkozással. — A maga élete bizony nehéz és szomorú. De ha nekifog a muzsikának, akkor csattog, mint a tavasz, a pacsirta és a csalogány.

Mozart iszik és elálmodozó nagy szemekkel néz maga köré:

— Az élet... az élet maga nem nehéz és nem szomorú... Az élet maga szép... Az élet... ez a ti kedves kék szemetek és a ti édes szátok... Az

élet az esti felhők, amik ott fent a naptól bucsuznak... Az élet a fák, amelyek boldogan hálnak el szinpompájukban... Az élet... Rafael képei és Palestrina kórusai... A szerelem... a muzsika... De ezt az életet súlyos bilincsek fogják. Ezen az életen vérszopók és tetvek nyüzsögnek!... Fojtogatják és kinozzák ezt az életet. Az én muzsikám azonban mélyről, magából az életből fakad s a tetvektől és bilincsektől szabadon zeng! Igen... Muzsika!

Mozart eltakarja a szemét.

Közben a táncosok szétszóródtak. Mámorosan énekelnek, halkán, kórusban és kigyújtják a lámpionokat. Mert közben este lett.

Egy fiatal színész ujjával egy lámpionban a szemek és a száj helyén lyukakat vág...

Az egyik lány ránevet a különösen világító maskarára és hasonlót készít.

Mozart ismét felpillant. Megilletődve néz körül.

Ezek a különös maskarák kísértetiesen vigyorognak rá.

Mozart, mintegy álomban, megindul vissza régi helyére, ahol még ott fekszik a partitúra és — leül.

— Pszt — adja meg a jelt Schikaneder — most komponálni fog!

Schikaneder maga égő gyertyát állít Mozart elé. Mindezt Mozart észre sem veszi. Schikaneder lábujjhegyen távolodik. A többiek hasonlóképp.

Mozart öntudatlanul a ludtoll után nyul.

A sötét ágakon különös maskarák lógnak égő szemekkel és szájjakkal.

Mozart bort tölt s elkezd halkán zümmögni és inni.

A kert kapuján ép' most vonul ki a társaság. Schikaneder ezt mondja Puchbergernek:

— Hogy én fősvény vagyok, azt igazán nem mondhatja senki! Lehet, hogy Schikaneder könnyelmű, de fősvénynek igazán nem az! S a bor, amit én adok neki?! Hogy dolgozhasson! Ez is egy jó csomó pénzbe kerül!... Nem?! Amikor vándortársulatommal Bozenből elutaztam...

Mozart magafeledten, lázasan dolgozik. Tolla repül a partitúrán...

S mintegy a messzeségből és elfátyolozva örvénylik a *Varázsfuvola* muzsikája képzetében.

*

A karmesteri pulpituson megjelenik egy kész partitúra. A fátyolos távoli muzsika reális és közeli lesz. — Oldalról egy kéz lapoz a partitúrában. — A kép kiszélesedik: — és Mozart áll a karmesteri pulpitus előtt. A *Varázsfuvola* premierjét vezényli.

*

Mozart az első felvonás utolsó taktusait vezényli. Kezei úgy mozognak, mint a szárnyak. Szinte lebeg. Megviselt arca, valószínűtlenül nagy szemei lázban égnek. A muzsika és a betegség lázában.

Tanítványa, Süßmayer lapozza a partitúrát.

A zenekar minden tagját elbűvöli a karmester e jelensége. Az öreg csellista az elragadtatástól ragyog. Az arcán könnyek gördülnek végig.

A közönség lélekzetelállva figyel. Megindult és elragadtatott arcok derengenek a nézőtér homályából.

Mozart vezényel!

És a színpalak mögöt Schikaneder áll. A megindultság könnyei az ő arcát is bemossák, miközben elégedetten dörzsöli a kezeit.

A felvonásnak vége. A közönség ujjong. — Mozart! Mozart! — Tapsvihar. De Mozart még ott áll, mintha nem hallana semmit. Különösen,

merev tekintettel néz felfele.

Ott kezd a függöny sötéten és sulyosan aláereszkedni.

Mozart nem hallja az ujjongás viharát. Megtántordik, a karmesteri pálca kiesik kezéből.

Süssmayer hozzáugrik és támogatja:

— Mozart ur! mi van önnel?

— A függöny! — mondja Mozart nehezen. — A függöny lehull!

A sötét függöny egészen leereszkedik és a színpad világosságát eltakarja szemei előtt.

Mozart összeesik.

A közönség semmit sem vesz észre. — Mozart! Mozart! — ujjonganak és a színpad elé tódulnak.

A zenekarban pánik. Az elájult Mozartot kiviszik.

Az ujjongó közönség erről sem tud semmit.

Az üres karmesteri asztalkára virágok hullanak.

A színpad mögött vad száguldozás.

— Disznó bitangság! — ordít dühöngve Schikaneder. — Disznóság!

— De hiszen rosszul lett! — kiált rá az izgatott csellós. — Ki tehet erről?

— Most oda az egész premierem! A mennydörgős mindenit!

— De hiszen elájult! Tehet erről?

— Mert iszákos! A sok ivástól lett beteg, a lump! Most itt van, tönkreteszi a premieremet!

Ekkor megjelenik a nagy karmester, öntudatosan mosolyogva. — Hála Isten, drága barátom, hogy itt van! Az ég küldte magát! Gyorsan a pulpitushoz és tovább. Erős, egészséges emberekre van szükségünk!

A karmester meghajlik: — Én nem ájulok el!

— Nem! — Dohog bosszusan a csellós. — Maga nem ájul el. Maga még száz évig él.

Lent a színpad kijáratánál viszik az elájult Mozartot.

— Mozart! Mozart! — hallani még a publikum ujjongását, aki semmit sem vett észre és semmit sem sejt.

*

Mozart nagy karosszékekben ül a zongora előtt. Párnák a háta, takarók a térde körül. Feje hervadtan félrehajlik. A térdén kottapapír. Karjai azonban erőtlenül lógnak, fáradt szemeit lezárta.

A zongorára állított két gyertya fénye különös árnyakat játszat a szoba félhomályán.

A szomszédos sötét szoba nyitott ajtaján keresztül Constance jön. Ő maga is beteg. Nagy kendőbe burkolózva, fázékonyan még egy takarót hoz Mozartnak.

— Alszol Wolfgang? — kérdezi gyengéden, halkán és félénken vizsgálja az urát.

Mozart felnyitja a szemeit: — Nem, asszonykám!

— Hoztam neked még egy takarót Wolfgang. Nagy a hideg!

— Nem fontos, asszonykám — válaszolja Mozart gyengéden mosolyogva. — Te aranyoska, ezüstöske, gyémántoska, te feküdj gyorsan az ágyacskádba, ott aztán majd felmelegszel.

— A kezeid egész kékek a hidegtől! — véli Constance. — Hogy tudsz így irni?

— Irok valami szépet! — Próbál Mozart tréfálni. — Valami félig egészset. Ha akarod, csupa ígézet, — s megsimogatja s megcsókolja a felesége kezét.

— De ki az?! — rezzen össze hirtelen elrémülve és a sötét szomszéd szobára mered.

— Én vagyok, zenemester ur! — hangzik Deinert joviális hangja a sötétből. — Tőlem még nem ijedt meg soha senki — mondja a világosságba lépve. — A törökök sem ijedtek meg Belgrádnál, amikor megláttak engem. Hogy van, zenemester ur? Megint új zenéket gondol ki?

— Azt hiszem kedves József — sóhajt Mozart a párnák közé visszahullva — kimuzsikáltam magam!

— Wolfgang! — kiált Constance fájdalmasan s kezét Mozart fejére teszi.

— Nagy tévedés kedves, zenemester ur! Egyenesen ragyogóan néz ki! Csak egy kicsit hideg van magánál! Már novemberben vagyunk! Kicsit be kellett volna fűteni, nem?

Constance fájdalmas és szégyenlős arccal elfordul.

Mozart keserűen nevet: — Igen, be kellett volna fűteni, igaz.

— Lássan zenemester ur, ezért is jöttem. A fát ugyanis el kellett hozni!

— Az igaz, de pénz kellene hozzá József, hogy fát hozhasson.

— A múlt télen is én gondoskodtam télire fáról.

— De a múlt télen sem tudtam fizetni.

— Hát megfizette a nyáron, zenemester ur. Ezért engedelmével a fából egyuttal magammal hoztam egy ölet.

— Köszönöm, kedves Deinert — szól Constance s visszatartott sirás fojtogatja hangját.

Mozart csak szótlanul néz Deinertre. Szeretné a kezét nyujtani, de visszahull a keze.

— Nincs itt semmi köszönni való. Egész természetes, hogy télen fűteni kell! — dörmög menés közben Deinert és a sötétből még hallani: — Csak nem hagyhat az ember egy embert megfagyni, csak azért, mert muzsikusz!

Mozart idegesen felegyenesedik: — Jön valaki! Constance!

— Nem jön senki, Wolfgang! — nyugtatja meg Constance és a sötét szomszéd szoba felé hallgatózik: — Senki.

— Jön valaki!

— Nyugodj meg, Wolfgang!

Ekkor egy különös vékony, selypítő hang szólal meg: — Hódolatom és tiszteletem a muzsika nagy mesterének!

— Ki az? — kérdezi Mozart elszűkülő torokkal.

A sötét szobából különös alak lép elő. Feltűnően hosszú és sovány, merev pergament ábrázattal és óriási szemüveggel, olyan, mint valami pedáns rektor neuraszténiás mumiája. Teljesen feketébe öltözött, mozdulatai körülményesen merevek és szertartásosak, teljesen groteszkül hat.

— Megengedi, hogy tiszteletemet tegyem? — selypít az idegen és meghajlik.

Constance félénken a karosszék mögé húzódik.

— Kicsoda ön? — kérdi Mozart megilletődve.

— Egy nagyon tekintélyes ember követeként jöttem el önhöz — selypíti a különös vendég szélesen és ünnepélyesen.

— Ki az?

— Az illető nem akarja megnevezni magát — válaszol mozdulatlan arccal s a gyertya lángja imbolyog a szemüvegén.

— Mit akar az tőlem?

— Meghalt valakije, aki örökre kedves előtte. Évente a halála napját egy rekviemmel akarja megünnepelni.

— Egy rekviemet kell komponálnom? — kérdi Mozart halkán.
 — Egy rekviemet... négy hét alatt.
 — Olyan gyorsan? — kérdezi Mozart leverve, mintha a halálos ítéletét vette volna tudomásul.
 — Előre kifizetek önnek száz dukátot.
 És pénztkeercseket helyez az asztalra.

*

Mozart hallgatag nagy szemekkel mered az idegenre.
 — Négy hét múlva ismét eljövök és elviszem a partitúrát — selypíti az idegen. — Tiszteletem és hódolatom, — miközben mélyen és körülményesen meghajlik és eltűnik a sötét mellékszobában.
 — Constance! — suttogja Mozart — láttad?
 — Ezt a hosszú komikus figurát? Természetes, hogy láttam.
 — Nem volt komikus — rázza Mozart mélabusan a fejét s kisvártatva hozzát teszi: — a halotti énekem rendelte meg.
 — Képtelenség, Wolfgang! — s magához vonja Mozart fejét és simogatja a haját. — Verd ki ezt a fejedből, Wolfgang.
 Mozart megfogja Constance kezét: — Emlékszel, Constance — kérdezi miután kissé elálmodozott: — amikor Alojzát öltöztettük és a színház-igazgató jött és a mama kiküldött téged a szobából?
 — És én nem akartam. Egyre csak téged akartalak nézni! És a tükör mögé bujtam!
 — Emlékszel — szól ismét kisvártatva — amikor azután este a zongoránál sirtam és te hozzám jöttél... először?
 — Akkor vettél először észre.
 Mozart ajkain fénytelen, elálmodozó mosoly jelenik meg: — Milyen szép volt... — mondja.

*

A kapu előtt urasági fogat. A hosszú sovány fekete férfi jön sietve és beszáll.

A fogatban már ül valaki takaróba és köpenybe burkolózva. Nyilvánvalóan egy ur, aki türelmetlenül várta: Nos?

— Minden rendben van, gróf ur — válaszolja a feketébe öltözött alázatosan, miközben a fogat megindul: — Hat hét alatt Mozart kész a rekviemmel.

— De nem ismeri majd megint az egész világ a zenét, mielőtt a partitúrát megkapom?

— Isten ments, gróf ur. Sohasem bocsájtánám meg magamnak, ha ilyen hibát követnék el.

— Tudja, János, hogy zenei hírem, művészi becsületelem forog kockán. Amikor a múlt héten eljátszottam a szónátát, amit maga hozott nekem Haydntól, ketten a vendégeim közül megismerték a zenét, mert már hallották. Emellett huszonöt dukátot fizettem érte!

— Ezért bátorkodtam a gróf ur figyelmét felhívni arra — selypíti János — hogy ne vásároljon olyan zenét, amely már régebb idő óta kész s valószínűleg több másolatban forog kézen. Ilyen esetben mindig törtéhetnek kényelmetlenségek. A rekviem esetében azonban szigorúan fogok vigyázni. Azon a napon, amikor Mozart befejezi, elhozom tőle a partitúrát. A zenét senki sem fogja ismerni és így senki sem kételkedhet abban, hogy ön a szerző.

— Ép' eleget fizetek érte! — dohog a gróf és beburkolózik köpenyébe.

A fogat eltűnik a sötétben.

Mozart ágyban. Lázás és gyenge. Körülötte nagy rendetlenségben hangjegypapír. Ir. A lélekezete nehéz. Feje minduntalan visszahanyatlik a párnára. Az erőtlen kéz alig tudja tartani a tollat. De azért ir. Kint hóvihar tombol és rázza az ablakokat.

Süssmayer jön. — Mozart ur az Istenért! — kiált a finom fiatalember — miért dolgozik? Nem megtiltotta az orvos?

— Hogy van a feleségem? — kérdi Mozart anélkül, hogy feltekintene. Anélkül, hogy lázasan gyors írása megállna.

— Az orvos megtiltotta, hogy felkeljen. De most nincs semmi fájdalma — válaszolja Süssmayer, miközben a szétszórt hangjegylapokat gyűjti össze.

— Hála Istennek! — sóhajt Mozart anélkül, hogy a munkából felpillantana.

— Adja ide a rekviemet! — s Süssmayer ki akarja venni a kottalapokat Mozart kezéből. — Azt mondja Deinert, hogy egész éjszaka megint dolgozott. Nem szabad dolgoznia, Mozart ur! — könyörög Süssmayer! — Nem szabad dolgoznia.

Mozart görcsösen magához szorítja a kottalapokat.

— Be kell fejeznem!... A halotti énekem! — mondja fanatikusan. — Tudom, a halál birodalmában vagyok. Az ismeretlen fekete férfi, aki megrendelte, nem soká jön. Tudom. S maga is tudja kedves barátom. Azt akarja, hogy az utolsó dalom befejezetlenül maradjon? Akarja ezt?

Süssmayer hallgatagon elfordul, hogy a könnyeit elrejtse.

Mozart tovább ir. A toll repül a papíron.

— Küldessen Zsófia sógornőmért — mondja Mozart anélkül, hogy megállna az írásban — hogy legyen valaki a feleségem körül, ha meghalok.

— Rövidesen jobban lesz majd, Mozart ur — mondja Süssmayer összeszorult torokkal, meggyőződés nélkül.

— Mondja még ma meg Albrechtsbergernek, hogy a dómkarmesteri állásra jelentkezzék a helyemen, különben elkésik, mint ahogy én is mindig késtem... — s kevéssel utóbb még hozzáteszi: — Megrendelte az urakat az énekhez? Még ma el kell próbálnunk a Lacrimosát.

— Már jönnek is Mozart ur.

Három férfi lép be úgy, mintha egy haldokló szobájába lépnének. Lábujjhegyen jönnek s néma jelekkel értetik meg magukat Süssmayerrel. Ezután óvatosan az ágy felé közelednek.

— Hogy van, Mozart ur? — kérdi az egyik, halkán, tapintatosan.

— Köszönöm kedves barátom — bólint Mozart fénytelen mosollyal. — Mint mondják: ütött az óráim.

— Ugyan! Csak most lesz igazán szép! Ön kapta meg a dómkarmesteri állást.

Mozart némán bólint.

Később pedig: — Igen, éppen most kell elmennem, amikor már nyugodtan dolgozhatnék! Kár... Csak harmincöt éves vagyok... és már elérkeztem a véghez anélkül, hogy a tehetségemnek örülhettem volna.

És nézi a férfiakat, akik némán, lehajtott fővel állnak, hogy megindultságukat elrejtessék.

— Nos barátaim, mi érekelni akarunk... Süssmayer, adja ide a Lacrimosát... ezt még meg akarom hallgatni.

Süssmayer kiosztja a kottalapokat és a zongorához ül.

Mozart felemeli a kezét, megadja a jelt és elkezd ő maga énekelni. Hangja gyenge, de tiszta és bensőséges. Végső, legmélyebb életereje árad át ebbe a hangba.

Mindannyian mély komolysággal éneklék a gyönyörű muzsikát.

Mozart keze a takaróra hull. A hangjegypapírok a padlóra esnek... Mozart énekel tovább, kitágult szemekkel a messzeségbe meredve... Egész lénye a muzsikába látszik feloldódni. Az énekesek a könnyeikkel küszködnek. Egymás után akad el a hangjuk. Csend.

Mozart rájuk néz: — Miért sirtok? — kérdezi nyugodtan, szinte derúvel — ez zene... zene... az élet mégis oly szép volt...

*

— Igen... igen... s az ur ismét megtörli a szemeit csipkés, selyem zsebkendővel, gazdagon gyűrűs kezével.

— Tetszik tudni, nagyságos ur: egy elsőosztályú temetés ára nyolcvankét forint, egy második osztályúé pedig csak negyvenöt...

— Pótolhatatlan veszteség! — ismétli az ur sóhajtván.

— Én mondom önnek, mert én magam láttam, miután ön annyira szívére veszi a dolgot... ugyanis az egész házban csak nyolc forint az asszony fiókjában és az asszony maga is eszméletlenül fekszik.

— Milyen szomorú! Milyen szomorú!

— S látja, gróf ur, még egy harmadik osztályú temetés is nyolc forint és harmincnyolc krajcár és itt van még aztán a halottas kocsi, ami három forintot kóstál.

— Jóember ugye maga zenekedvelő, hogy ennyire a szívére viseli.

— A fenét zenekedvelő! — dohog bosszusan Deinert — egy tüzér. De a három forintot majd elspórolja a kenyereből...

Megy és még menés közben dörmögi: A zenész is csak ember!

*

Hóvihar.

Mozart halottas kocsija megy át az uccákon.

Nyersen ácsolt fedetlen, felírás és virágok nélküli koporsó. Mintegy meztelenül rázkódik ide-oda a kopott kis kocsin. Elöl sánta ló és részeg kocsis.

A koporsó mögött mennek Puchberg, Süßmayer és még három ismeretlen, hatodikként pedig a vak koldus, aki egyre a többieket tapogatva tart a csoporttal.

A hó hull, a szél fuj. Egyáltalán nem kellemes most az uccán tartózkodni.

Puchberg meggondolja magát. Egy sarkon meglép és eltűnik.

A többi is, egyik a másik után...

Végül már csak Süßmayer és a vak koldus haladnak, aki mindegyre félénken tapogatózik, nehogy az irányt eltévessze.

Amint Süßmayer észervezi, hogy a többiek eltűntek, egyideig még küszködik önmagával, de azután ő is lemarad.

A vak megy tovább. A kocsi azonban egy sarkon elfordul. A vak eltéveszti az irányt. Tapogat maga körül, de már senki sincs ott és így a téves irányba megy tovább — és lassan eltűnik a hózivatarban.

A halottaskocsi megérkezik a temetőhöz.

— Ki az? — kérdi a kapus.

— Az ördög tudja! — dörmög a kocsis.

— Balra hátul a tömegsírba.

S a kocsi eltűnik a temető hóval behullt fái között.